

Meninio ugdymo integralumo problema meno kaitos ir vizualiosios kultūros kontekste

Edita Musneckienė

Šiaulių universitetas, Edukologijos fakultetas, Ugdymo sistemų katedra,
P. Višinskio g. 25, 76351 Šiauliai, edita.m@tsi.su.lt

Anotacija. Straipsnyje nagrinėjama meninio ugdymo integralumo problema formaliajame ugdyme ir neformaliajame švietime. Šiuolaikinis meno ir kultūros paradigminė kaita, vizualiosios kultūros kontekstas sudaro prielaidas meninio ugdymo turinio plėtotei.

Straipsnyje remiamasi tarptautinio tyrimo „Šiuolaikinis menas ir vizualioji kultūra ugdyme“ įžvalgomis, pristatomi kai kurie tyrimo rezultatai, kurie atskleidžia probleminius meninio ugdymo aspektus ir iššūkius šiuolaikinės kultūros kaitos kontekste.

Esminiai žodžiai: *meninis ugdymas, vizualioji kultūra, meno integralumas, neformalusis meninis švietimas.*

Įvadas

Meniniame ugdyme dažnai vartojama integracijos sąvoka, tačiau ji gali būti suprantama keliais aspektais. Dažniausiai meno integracija suvokiama integruojant menus į kitus dalykus, kai pasitelkus meną siekiama įgyti žinių ir patyrimo įvairiose pažinimo srityse. Šiuo atveju meninis ugdymas yra daugiau nei mokymo ir mokymosi priemonė. Tarpdalykiniai ryšiai gali būti plėtojami integruojant dalykines žinias į meninio ugdymo turinį. Menų integracija gali būti suvokiama siejant skirtingas menų rūšis tarpusavyje, meniniame ugdyme plėtojant tarpdalykinius ryšius tarp įvairių meno formų. Šiame straipsnyje vartojama sąvoka *meninio ugdymo integralumas*, kuris apibrėžiamas kaip meninio ugdymo sistema, integruojama į įvairias menų formas, technologijas ir kitas pažinimo sritis.

Vienas dažnai akcentuojamas postmodernios kultūros bruožų yra atskirų meno disciplinų ribų išnykimas ir jų susilieėjimas į vientisas meno formas, įvairių meno šakų sąveika, muzikos, vaizdo, judesio bei kitų meninės raiškos priemonių integralumas. Šiandien dažnai diskutuojama apie aukštosios ir populiariosios kultūros dilemas, jų jungimąsi arba atsispyrimą, aktualios kultūrinių industrijų ir kultūros vartojimo problemos. Šiuolaikiniam menui būdinga įvairovė, ieškoma naujų raiškos būdų perteikiant kūrinio idėją, pasirenkant įvairiausias priemones, technikas ir technologijas, nepaisomos nusistovėjusios disciplinų, žanrų ribos ir tradicijos. Šiuolaikiniai menininkai naudoja naujausias multimedijų technologijas, idėjai perteikti naudoja garso, vaizdo, šokio, spektaklio (*performanso*) elementus. Šiuolaikinės kultūros vartotojas yra ištroškęs efektingo ir stebinančio pasirodymo – meno kūrinys žiūrovui tampa nuobodus, jei jo eksponavimas nesustiprinamas šviesos, garso ar spektaklio efektais. E. Grigoravičienė (2011) knygoje „Vaizdinis posūkis“ plačiai nagrinėja kultūros vizualumo tyrimus, kuriuose atskleidžiamas jų tarpdalykinis diskursas. Teigiama, kad vaizdai padeda perteikti ir formuoti žinojimą, todėl ypač svarbu gerai pažinti vaizdus, suprasti jų poveikį ir galią. Atsiranda tokios sąvokos kaip vizualioji kultūra, vaizdo medijos, kurios apima plačiausią spektrą vizualiųjų menų, medžiagų, technologijų, kurių tikslas perduoti vaizdo, rašto ir garso pranešimus.

Pastebimai didėja vizualiosios kultūros bei naujųjų medijų įtaka meniniam ugdymui. Meninio ugdymo paradigmėnė kaita užsienio autorių tyrimuose nagrinėjama daugiau kaip dešimtmetį. K. Freedmanas (2003) nagrinėjo šiuolaikinės vizualios kultūros daugialypumą ir įvairovę ir atskleidė pagrindines prielaidas meninio ugdymo paradigminei kaitai. C. E. Cornetas (1999) pateikė pagrindinius didaktinius principus ir strategijas, kaip integruoti menus į kitus dalykus ir tarpusavyje. Tarpdisciplininį požiūrį ir meninio ugdymo integralumo aspektus bendrajame ugdyme akcentavo N. Addisonas ir kt. (2010).

Lietuvoje didėja intelektualų, filosofų, sociologų susidomėjimas vaizdų ir vizualumo tyrimais, tačiau meno edukacija juose retai aptariama. Meninis ugdymas daugiau ar mažiau plėtojasi atspindėdamas šiuolaikinės meninės kultūros tendencijas ir siekiant išlaikyti tradicijas, ir kartu aprėpti įvairias naujausias meninės kultūros sritis. Tačiau ypač trūksta išsamių meno edukologijos tyrimų, kurie atskleistų meninio ugdymo kaitos problematiką šalyje.

Mokslinė problema

Plečiantis meninio ugdymo turiniui, vis atsirandant naujoms meno formoms ir jų integralumo raiškai, esant griežtai meninio ugdymo dalykų segregacijai gali būti apribojama kūrybinė raiška ir meninio ugdymo galimybės. Tai tampa aktualia pedagogine problema, susijusia su tuo, kad mokyklose menai yra tradiciškai skiriami į atskiras disciplinas: muziką, dailę, teatrą, šokį, kurios taip pat dar gali būti skirstomos į atskiras sritis. Todėl menų integralumo raiškai meninio ugdymo sistema nėra palanki.

Nagrinėjant vizualaus meninio ugdymo kaitos prielaidas, susijusias su šiuolaikinės meninės kultūros integralumu, kyla klausimų, kaip šiuolaikinės kultūros tendencijos gali būti įgyvendinamos meninio ugdymo praktikoje? Kaip meno sričių integralumas pasireiškia atskirose meninio ugdymo disciplinose?

Tyrimo tikslas – išanalizuoti meninio ugdymo integralumo problemas ir kaitos galimybes šiuolaikinio meno ir vizualinės kultūros kontekste.

Tyrimo uždaviniai: 1) atskleisti šiuolaikinio meno ir vizualinės kultūros aktualumą meninio ugdymo integralumo raiškai; 2) išnagrinėti meninio ugdymo integralumo problemas ir galimybes formaliajame ir neformaliajame ugdyme.

Tyrimo metodologija ir metodai. Tyrime teoriškai nagrinėjamos bendrosios meninio ugdymo kaitos tendencijos, vizualiosios kultūros aktualumas meninio ugdymo raiškai bei meninio ugdymo integralumo aspektai. Straipsnyje remiamasi tarptautinio tyrimo projekto „Šiuolaikinis menas ir vizualinė kultūra ugdyme“ (CAVIC, 2009–2012) metu atliktu kokybiniu tyrimu, kurį sudarė nacionalinių meninio ugdymo programų analizė, grupių refleksijų diskurso analizė, specialistų (pedagogų, tyrėjų, kultūros darbuotojų) apklausa. Tyrimo vykdytojai ir dalyviai buvo Baltijos ir Skandinavijos šalių tyrėjai, kurie pateikė savo įžvalgas refleksyviose grupėse (5 tarptautiniuose seminaruose). Refleksijų grupių diskurso analizė taikoma siekiant atskleisti bendras meninio ugdymo kaitos tendencijas, skirtingų šalių patirtis ir problemas. Šiame tyrime atlikta Baltijos šalių meninio ugdymo situacijos analizė (autoriai I. Vitola, E. Kiiler, E. Musneckienė), atliktas interviu su 2 tyrėjais iš Baltijos šalių, 2 dailės mokytojais, 2 neformaliojo ugdymo mokytojais bei 1 galerijos darbuotoju, vykdančiu edukacines funkcijas. Straipsnyje pateikiami kai kurie tyrimo rezultatai, susiję su šiuo straipsnyje nagrinėjama tema.

Siekiant išnagrinėti meninio ugdymo integralumo problemą formaliajame ir neformaliajame ugdyme, taikyti kokybinio tyrimo metodai: programų turinio analizė, specialistų apklausa interviu metodu, diskurso analizė: 1) analizuojant bendrojo lavinimo meninio ugdymo programas taikyta turinio analizė, kurioje buvo ieškoma kategorijų, atskleidžiančių menų integralumo galimybes formaliajame ugdyme; 2) neformaliojo meninio ugdymo situacijos analizė atlikta nagrinėjant teikiamų edukacinių paslaugų ir programų turinį; 3) diskurso analizė atskleidė meninio ugdymo integralumo aspektus, analizuojant tarptautinės refleksijų grupės įžvalgas; 4) interviu su specialistais padėjo aptarti meninio ugdymo integralumo problemas ir galimybes vizualiosios kultūros kontekste.

Straipsnyje pateikiamas apibendrintas dalyvių išsakyto diskurso turinys, kuris yra bendro tyrimo rezultatų dalis, akcentuojant meninio ugdymo integralumo raišką.

Teorinės meninio ugdymo kaitos prielaidos vizualiosios kultūros kontekste: integralumo aspektas

Išsivysčiusių šalių švietimo politikai pripažino, kad pokyčiai visuomenėje, naujosios technologijos, naujas supratimas apie mokymąsi, globalizacijos poveikis ir visuomenės poreikiai skatina reformuoti ir pertvarkyti ugdymo programas (Steers, 2010). Kartu su naujais ugdymo poreikiais, nauju turiniu neišvengiamai keičiasi ugdymo strategijos, mokymosi metodai, kyla nauji iššūkiai mokytojams. Daugelis mokslininkų pripažino, kad postmodernizmo teorijos diskursai ir pliuralizmas meninėje kultūroje keičia ir meninio ugdymo kaitą (Freedman, 2003; Lindstrom, 2009; Addison et al., 2010; Burgess, 2010; Steers, 2010; Trowell, 2010).

Pastaruoju metu per Europos Komisijos projektus ypač daug dėmesio skiriama kultūrai, kūrybinių industrijų plėtrai, inovacijoms skatinti ir švietimui. Pavyzdžiui, 2009 m. Europos Komisija deklaravo kūrybiškumo ir inovacijų metus, kurių šūkis buvo „Įsivaizduok, kurk, atnaujink!“ (*Imagine, Create, Innovate!*). Šioje programoje buvo ypač akcentuojamas jaunimo kūrybiškumo ugdymas, kaip pagrindas kurti naujas idėjas. 2013 m. pabaigoje Europos Komisija paskelbė naują „Kūrybiškos Europos“ programą, kuri apima visas Europos kultūros ir menų sritis (dailę, kiną, televiziją, muziką, literatūrą, atlikimo menus, paveldą ir kt.). Šioje programoje bus plėtojamas kultūros ir kūrybinių sektorių potencialas, menų integracijos galimybės „skaitmeninio amžiaus“ ir globalizacijos kontekste, atliepiant Europos 2020 darnaus vystymosi tikslus (*Creative Europe*, 2013). Tai formuoja prielaidas plėtoti meninio švietimo programas, tobulinti meninio ugdymo sistemą, kurti inovatyvias meninio ugdymo programas.

Atsižvelgiant į Europos Komisijos nuostatas, atnaujintose meninio ugdymo programose akcentuojamas kūrybiškumo ugdymas, technologijų ir kultūros integralumas. J. Steersas (2010), nagrinėdamas dailės ir dizaino programų ir mokymo kaitos problemas Anglijoje, pažymėjo 2000-ųjų metų mokyklų auditų išvadose akcentuojamą poreikį iš esmės pertvarkyti meninio ugdymo programas, pažymėtas nepakankamas informacinių komunikacinių technologijų naudojimas mokant dailės ir dizaino dalykų. Naujose Anglijos mokyklų ugdymo programose (2008) akcentuojama didesnė mokytojo autonomija, lankstumas, gyvenimui naudingų įgūdžių ugdymas. Programose ypač pabrėžiamas tarpdalykiškumas, glaudūs dalykų ir turinio temų ryšiai. Išskiriamos tarpdalykinės dimensijos, tokios kaip kūrybiškumas ir kritinis mąstymas, problemų sprendimas, įmonių vadyba (angl. *entrepreneurship*) ir verslumas (Steers, 2010). Būtent šių gebėjimų ugdymas tampa esminiu postmodernioje visuomenėje.

2003 m. Jungtinėje Karalystėje pradėta vykdyti „Kūrybinių partnerysčių“ programa paskatino žymius pokyčius mokyklose įgyvendinant kūrybiškumo ugdymą, išplėtė kultūrinės ir kūrybinės mokymosi galimybes (Steers, 2010, p. 29). Šios programos sėkmė paskatino įgyvendinti „Kūrybinių partnerysčių“ projektus ir kitose šalyse, taip pat jis sėkmingai vykdomas ir Lietuvoje. Lietuvos kontekste pritaikytas „Kūrybinių partnerysčių“

modelis įtraukė meno kūrėjus ir praktikus į ugdymo procesą mokyklose, menininkai, mokslininkai ir kitų sričių profesionalai kartu su mokytojais ieško būdų, kaip įprastus dalykus mokytis kitaip. Šiame projekte naudojama labai daug meninės raiškos būdų, vaizdo, teatro, judesio elementų (*Kūrybinės partnerystės*, 2013). „Kūrybinių partnerystės“ programose akivaizdžiai deklaruojama meninio ugdymo ir dalykų integracija, projektinėse veiklose skatinamas menų integralumas, įtraukiantis įvairių gebėjimų moksleivius.

Šiuolaikinė vizualioji kultūrinė aplinka bei šiuolaikinio meno tendencijos skatina atnaujinti programas, ieškoti kitokių ugdymo formų ir priemonių, tačiau meniniame ugdyme dažnai baiminamasi integruoti naujas kultūrinės raiškos formas. Anot L. Burgesso (2010), ugdymo programos yra fragmentiškos, daugelis mokytojų vis dar vengia įtraukti integralias šiuolaikinio meno praktikas į ugdymo turinį, todėl mokinių žinios apie šiuolaikinį meną dažniau konstruojamos populiariųjų medijų kontekste ir taip formuojasi paviršutiniškas, stereotipinis požiūris į kūrybinę raišką.

L. Burgessas (2010, p. 78) aptaria neformaliojo meninio ugdymo(si) potencialą ir pastebi, kad šiuolaikinio meno galerija gali būti ta erdvė, kurioje šie išankstiniai įsitikinimai gali būti kvestionuojami ir vykdomas aktualus kultūrinis dialogas su menininkais, kritikais ir kuratoriais. Galima teigti, kad mokykla ne visuomet atliepia aktualias šiuolaikinės kultūros tendencijas, todėl formuojasi prielaidos atsirasti įvairesnėms meninio ugdymo formoms, programoms, plėtotis neformaliojo švietimo galimybėms.

Meno pedagogikoje meninio ugdymo dalykai yra dalykinės sistemos dalis, todėl kūrybinei integracijai įgyvendinti dažnai nėra galimybių dėl turinio skirtumų, apimties, dalykinės segregacijos, mokytojų kompetencijų stokos ar bendradarbiavimo galimybių ribotumo. J. Barnesas (2007) pabrėžia, kad mokyklose vaiko pasaulio pažinimas tarsi „suskaldomas“ į atskirus dalykus ir tai apsunkina holistinį pasaulio suvokimą.

Pastaruosiuose meninio ugdymo tyrimuose dažniau minimas ne dalykinis dailės mokymas, o integralusis vizualiosios kultūros ugdymas, aprėpiantis ir vizualiuosius menus, ir su jais susijusias sritis. Mokslininkai diskutuoja, kaip išspręsti meninio ugdymo turinio aprėpties, dinamikos ir daugiasluoksniškumo problemą. K. Freedman (2003) teigia, kad, norint meniniame ugdyme aprėpti vizualiosios kultūros lauką, galima postmodernaus ugdymo turinio prieiga. Ugdymo turinys yra suvokiamas kaip koliažas ir kaip procesas, integruojantis kultūrinės tradicijas ir šiuolaikines kultūros žinias bei patirtis, kūrybiškai konstruojant aktualias žinias. Mokslininkė suformuluoja septynias mokymosi strategijas meniniame ugdyme, pagrįstas tyrinėjimu ir kritine analize, atsiskaidoma linijinės nuoseklios turinio dėstymo sampratos, akcentuojant problemines temas įvairiais diskursais (Freedman, 2003).

Bendrosios pasaulinės tendencijos meninio ugdymo srityje aptariamose moksliniuose tyrimuose, tarptautinių asociacijų konferencijose, tokiose kaip InSEA (tarptautinė meninio ugdymo asociacija), UNESCO meninio ugdymo programose, Europos Komisijos kultūrinio švietimo programose, nacionalinių asociacijų veikloje (NAEA, Amerikos nacionalinė meninio ugdymo asociacija), NSEAD, Jungtinės Karalystės nacionalinė

meninio ugdymo ir dizaino asociacijoje *The National Society for Education in Art and Design* (NSEAD).

Apibendrinant galima teigti, kad šiuolaikinės kultūros plėtra, naujų kūrybinių sprendimų poreikis visuomenėje sudaro prielaidas meninio ugdymo paradigminei kaitai. Įvairios tarptautinės programos, Europos Komisijos nuostatos bei kultūrinio konteksto įtaka aktualizuoja meninio ugdymo poreikį ir plėtrą.

Formalusis ir neformalusis meninis ugdymas: tradicijos ir iššūkiai

Tarptautinio tyrimo, atlikto Baltijos ir Skandinavijos šalių vykdomo projekto „Šiuolaikinis menas ir vizualinė kultūra ugdyme“ (CAVIC) metu buvo nagrinėjamos naujos meninio ugdymo tendencijos ir tyrinėjimai šiuolaikinio globalaus pasaulio kontekste ir jo raiška atskirose šalyse. Vienas iš tyrimo aspektų buvo švietimo politikos meninio ugdymo srityje formavimas, atsižvelgiant į šiuolaikinio meno ir vizualiosios kultūros keliamus iššūkius pedagogikai. Aptariant nacionalines meninio ugdymo sistemas ir programinių nuostatų mokyklose raišką, pastebimos menų integralumo, tradicinio turinio ir naujų programinių nuostatų dermės problemos. Todėl vizualiųjų menų ugdymo srityje ypač aktualus programų pokyčių poreikis, atliepiant esmines globalizacijos raidos ir darnaus vystymosi tendencijas. Pavyzdžiui, Skandinavijos šalyse vizualiųjų menų mokymas plėtojamas keliomis kryptimis: ypač aktualus išlieka aplinkos menas, ekologinis dizainas, siejamas su aplinkosauga ir darnia plėtra, socialiniai ir meniniai aspektai, multikultūrinis požiūris ir integrali, daugiasluoksni vizualioji kultūra. Visa tai susiję su aktualiomis socialinėmis, kultūrinėmis ir aplinkos problemomis visuomenėje bei natūraliais vaikų ir jaunimo poreikiais, visuomenės lūkesčiais (Musneckienė, 2012). Švedijos mokslininkų tyrimuose vizualinių menų ir meninio ugdymo laukas apibrėžiamas kaip sudėtinga sistema, kuri apima daugybę susijusių sričių: meninę kūrybą, meno teoriją ir istoriją, vizualinę kultūrą, filosofiją, vizualinę etnografiją, vizualinę komunikaciją, kultūros švietimo politiką, meno suvokimo studijas ir muziejinę edukaciją, ugdymą menu, vaikystės studijas, meno ir ugdymo tyrimus, mokymo ir mokymosi teorijas ir praktiką. Taigi, meninio ugdymo integralumas neapsiriboja tik meno sričių įvairove, tai tampa sudėtinga sistema praktikoje ir mokslinių tyrinėjimų lauke (Lindstrom, 2009).

Projekto CAVIC refleksyviųjų grupių diskusijose išryškėjo keletas diskursų: integralaus meninio ir kultūrinio švietimo samprata, edukacinis šiuolaikinio meno funkcijos reikšmingumas. Doktorantai ir tyrėjai diskutavo, kad šiuolaikinis meninis ugdymas neapsiriboja tik mokyklos problemomis, didaktinėmis nuostatomis ir vaikų menine raiška. Meninis ugdymas suprantamas kaip kultūrinio švietimo sritis, plati kultūrinė veikla, apjungianti įvairias sritis, tokias kaip meno sociologija, kultūros antropologija, meno psichologija ir edukologija. Šiuolaikinis menas ir vizualioji kultūra gali atskleisti

įvairius šiuolaikinius socialinius ir kritinius diskursus, kurie yra aktualūs ir švietimui (CAVIC, 2013).

Analizuojant tyrėjų išvalgas, pastebima, kad įvairiose šalyse susiduriama su meninio ugdymo daugialypumo problema, programų siekių ir ugdymo realybės konfliktu, švietimo politikos ir visuomenės poreikių neadekvatumu. Pavyzdžiui, vizualiųjų menų ugdymo sistemoje vyrauja tradicinis mokymas, akcentuojami techniniai atlikimo įgūdžiai ir nutolstama nuo aktualių idėjų *įgyvendinimo*. Kūrybiškumas dažnai apribojamas temos, stiliaus ar technikos interpretacija. J. Varto (2012) teigia, kad formaliajame meniniame ugdyme vyraujanti „meno atlikimo“ praktika, kai veikia orientuojamasi į technikas, atlikimą ir įgūdžius, per kuriuos įgyjamos tam tikros žinios. „Paklauskime koks yra meno praktikos tikslas, kokios idėjos yra perteikiamos? Mes galime tikėti, kad meninis ugdymas gali reikšti aiškias idėjas, kurios yra reikšmingos ir galbūt padeda jam ar jai bendraujant su kitais? Tačiau jei ne, o yra tik paprastai vizualizuojamos „bendros sąmonės“ idėjos, nekuriamos savosios, tuomet kyla pavojus, kad meninis ugdymas gali kelti tuščius tikslus, remtis įgūdžiais ir reiškiantis tuščias mintis ir kultūrą“ (Varto 2012, p. 68).

Refleksinių grupių dalyviai išsakė susirūpinimą dėl pernelyg paviršutiniško mokytojų ir moksleivių bei studentų požiūrio į meninį ugdymą, išbalansuotas programas. Menų integralumas, pagrįstas šiuolaikinėmis meno ir technologijų praktikomis, aktualiomis idėjomis ir kritiniu mąstymu, galėtų būti chaotiško meno ir populiariosios, vizualinės kultūros raiškos galimybė. Meniniame ugdyme siūloma orientotis į aktualius, aukšto lygio šiuolaikinio meno teikiamus pavyzdžius. „Šiuolaikinis menininkas, kuris yra gerai įvaldęs vieną ar kitą meno formą, visų pirma, iškelia idėją ir taikydamas įvairias meno priemones, siekia tinkamiausiai ją išreikšti. Taigi meniniame ugdyme ypač svarbu akcentuoti ne atskirų disciplinų įgūdžius, o kelti idėjas ir rasti būdą joms įgyvendinti. Instaliacijos, medijų menas, socialinis menas, aplinkos menas parodo ne tik meninio pasaulio įvairovę, bet aktualizuoja požiūrius ir idėjas, kurios jaudina žmones“. Visos naujos formos apjungia neribotas kelių meno sričių galimybes, integralią technikų ir raiškos būdų įvairovę (Varto 2012, p. 74).

Analizuojant Lietuvos bendrojo meninio ugdymo programas taikyta turinio analizė, nagrinėjamos bendros meninio ugdymo nuostatos, ieškoma kategorijų, atskleidžiančių menų integralumo galimybes formaliajame ugdyme. Atnaujintose Lietuvos bendrosiose programose meninis ugdymas išskiriamas kaip atskira sritis. Programų nuostatose teigiama, kad „Vidurinio ugdymo bendrosios menų programos atliepia naujausių Lietuvos ir Europos švietimo dokumentų (Mokymosi visą gyvenimą memorandumas, Vaikų ir jaunimo kultūrinio ugdymo koncepcija, Meninio ugdymo kryptys (*Road Map for Arts Education*) ir kt.), šiuolaikinių meninio ugdymo teorijų nuostatas“ (*Vidurinio ugdymo bendrosios programos*, 2011). Tačiau nėra aišku, kokiomis „meninio ugdymo teorijų“ nuostatomis, tyrimais remiamasi, kokiomis naujausiomis tendencijomis vadovautis.

Naujose vidurinės mokyklos programose meninio ugdymo sritis išplėtota: šalia pagrindinių meninio ugdymo dalykų – dailės, muzikos, šokio ir teatro – galima rinktis

tokias disciplinas kaip filmų kūrimas, fotografija, grafinis dizainas, kompiuterinės muzikos technologijos (*Vidurinio ugdymo bendrosios programos*, 2011). Tai užtikrina įvairesnį meninių sričių pasirinkimą, atsiranda galimybės plėtoti vizualiosios kultūros raišką. Formaliajame ugdyme padaugėjo atskirų disciplinų, tačiau menų integralumo aspektas nėra aiškiai išreikštas. Pavyzdžiui, neaišku, kaip gali būti integruojamos šiuolaikinės meno praktikos, jungiančios architektūros, fotografijos, vaizdo filmų, muzikos elementus.

Bendrųjų programų alternatyva gali būti „Integruota meninio ugdymo bendroji programa“ (2007) arba bendrosiose programose siūloma „Šiuolaikinių menų programa“ (2011). Šiose programose sudaromos galimybės menų integracijai. Tačiau kyla klausimas, kiek mokyklų realiai pajėgios dirbti pagal naująsias ir integruotas programas, nes daugelis jų neturi pakankamai nei materialinių, nei žmogiškųjų išteklių šiam plačiam pasirinkimui vykdyti. Tai patvirtino interviu metu apklausti pedagogai ir specialistai, teigdami, kad mokyklose nepakanka išteklių kokybiškai įgyvendinti minėtas programines nuostatas. Interviu dalyviai taip pat išskėlė tokius aktualius klausimus kaip menų mokytojo kompetencijos ribotumas, mokinių nuostatos į meninio ugdymo dalykus, motyvacijos stoka. Tačiau mokytojai pastebi, kad kyla susidomėjimas vizualinės raiškos formomis, tokiomis kaip kinas, fotografija ir dizainas. Tačiau tai apriboja ištekliai ir formaliajam mokymui skirta laiko stoka.

Apibendrinant galima teigti, kad formaliosios meninio ugdymo programos yra aiškiai orientuotos į atskirus dalykus, todėl formaliajame ugdyme meninio ugdymo integralumo galimybės yra ribotos. Šiuolaikinių menų raiškai ir vizualinės kultūros ugdymui formaliojo ugdymo aplinkoje nėra pačios palankiausios sąlygos. Mokytojo kompetencija yra svarbus veiksnys, lemiantis programos pasirinkimą ir turinio formavimą, tačiau labai svarbus ir mokytojo bendrasis kultūrinis išprusimas, gebėjimas suvokti šiuolaikinius meninės kultūros reiškinius, suprasti mokinių poreikius ir galimybes.

Neformalusis švietimas ir kiti alternatyvūs projektai: integralus požiūris

Išaugusiems moksleivių poreikiams ir menų integralumo raiškai alternatyvą pateikia neformaliojo meninio ugdymo programos. Meno mokyklos ir kitos neformaliojo ugdymo įstaigos, kūrybiški ir aktyvūs pedagogai gali pasiūlyti alternatyvių dalykų, disciplinų, kurių trūksta formaliojo ugdymo programoje. Motyvuoti moksleiviai noriai renkasi neformaliojo meninio ugdymo programas, lanko meno mokyklas ir dalyvauja meniniuose projektuose.

Šiandien meninio švietimo funkcijas aktyviai vykdo ir kitos kultūros institucijos. Ypač aktyviai reiškiasi muziejai ir galerijos, kultūros centrai, kurių tikslas – pritraukti ir ugdyti meno žiūrovą, ugdyti meno vartotoją, jo supratimą, formuoti jo meninės kultūros poreikius. Neabejotinai pozityvią švietimo funkciją atliekančios galerijos turi geras

galimybes gyvai pateikti žiūrovui meno kūrinį, dalyvauti meniniame renginyje, įtraukti žiūrovą į veiklas ir skatinti jo susidomėjimą.

Muziejuose ir meno galerijose steigiami meno edukacijos centrai, vykdomos ne tik šviečiamosios, bet ir nuosekliosios ugdomosios programos. Pavyzdžiui, jau keletą metų Šiaulių dailės galerija vykdo kūrybinę vaikų stovyklą „Menopolis“, veikia „Menų akademija“, kurioje vaikams ir jaunimui siūlomi įvairius šiuolaikinio meno užsiėmimai, vedami žymių menininkų, kūrėjų, pedagogų. Šiuolaikinio meno idėjos yra pagrindinis šaltinis vaikų meninio ugdymo praktikai.

Aptariant neformaliojo ugdymo situaciją, respondentai išsakė dvejopą nuomonę: pirma, neformaliajam ugdymui ir jo finansavimui skiriamas per menkas dėmesys, nėra nuoseklios politikos neformaliojo vaikų ir jaunimo švietimo srityje. Antra, poreikis neformaliojo ugdymo programoms ir ypač meninėms veikloms yra išaugęs, alternatyvios aplinkos ir ugdymo formos yra motyvuojančios ir patrauklesnės nei formaliojo meninio ugdymo dalykai. Taip pat platesnės galimybės vykdyti projektines veiklas, įtraukiant įvairių sričių specialistus ir tikslines grupes, integruojant įvairias meno, technologijų ir mokslo sritis.

Interviu metu apklausti pedagogai ir menininkai, dalyvaujantys neformaliojo ugdymo projektuose, pažymėjo, kad alternatyvi erdvė ir neformali bendravimo atmosfera mokymąsi paverčia patraukliu užsiėmimu. Menininkai pasiūlo naujų idėjų ir jų įgyvendinimo būdų, kuriuos galima įvairiai interpretuoti ir pritaikyti įvairaus amžiaus auditorijai. Kaip alternatyva mokyklos programoms veiklos nėra skirstomos į disciplinas, projekto idėja įgyvendinama geriausiai tinkamomis priemonėmis. Galerijose edukacinės veiklos virsta į kūrybines laboratorijas, kur akcentuojamas kūrybos procesas. Menininkų ir kitų kūrybinių darbuotojų įsitraukimas į edukacines praktikas, bendradarbiavimas su mokyklomis ir aktyvi veikla bendruomenėse yra svarbus veiksnys, plėtojantis integralias meninio ugdymo perspektyvas. Muziejinė edukacija turi sąlygas integruoti istorijos, kultūrinio paveldo ir kitų sričių žinias per meninio ugdymo užsiėmimus. Dailės galerijos daugiau orientuojasi į tradicinio ir šiuolaikinio meno pažinimą ir patyrimą.

Tyrimo metu respondentai iš Baltijos šalių akcentavo didelį formalųjų ir neformaliųjų meninio ugdymo programų atotrūkį, aukšto lygio tyrinėjimų meninio ugdymo srityje trūkumą. Todėl, respondentų teigimu, „postsovietinėse šalyse nėra nuoseklios meninio ugdymo politikos, neaišku, kokiais mokslo šakai priskiriami meninio ugdymo tyrimai, yra problemų mokytojų rengimo srityje, pedagoginėje praktikoje“, „nepripažįstami tarpdisciplininiai mokslo ir meno tyrimų metodai, tokie kaip „menu grįstas tyrimas“ (*art-based research*) arba „meninis tyrimas“ (*artistic research*)“ – tokie tyrimai sustiprintų meninio ugdymo pozicijas, galbūt padėtų formuoti nuoseklią meninio ugdymo strategiją“ (Respondentai 1, 2).

Neformalusis švietimas liberalios rinkos sąlygomis visuomenei gali pasiūlyti inovatyvių ir aktualių meninių projektų, edukacinių veiklų. Tarptautiniai vaikų šiuolaikinio meno konkursai ir festivaliai skatina pedagogus kūrybinėms inovacijoms. Pavyzdžiui,

Estijoje kas trejus metus (trienalė) rengiamas tarptautinis šiuolaikinių menų festivalis „Eksperimenta!“, skirtas moksleivių kūrybiniais projektams įgyvendinti. Tai idėjų laboratorija, kelianti ugdomočius tikslus ir tarptautinius mainus. Mokyklų dalyvavimas tokiuose projektuose plėtoja vaikų ir pedagogų kultūrinę patirtį, meninę kompetenciją ir kūrybiškumą (*Eksperimenta!*, 2013). Respondentų teigimu, *Eksperimenta* yra vienas inovatyviausių projektų, atliepančių naujausias meninio ugdymo tendencijas, skatinančių plėtoti integralias meninės raiškos formas.

Apibendrinant galima teigti, kad meninio ugdymo šiuolaikiškumo ir integralumo raiškos didelį potencialą turi neformaliojo meninio ugdymo aplinka, programos ir projektai. Papildomojo meninio ugdymo programos, galerijų edukacinės programos, konkursai ir tarptautinės praktikos sudaro sąlygas meninio ugdymo plėtočiai. Neformaliojo meninio ugdymo aplinka sukuria daugiau erdvės kūrybai, laisvę nuo programinių „pasiekimų“ vykdymo ir galimybes taikyti įvairesnes, lankstesnes mokymosi formas.

Išvados

1. Postmodernioje kultūroje aktualus įvairių meno sričių, disciplinų susiliejimas į vientisas meno formas, griežtų ribų nykimas tarp atskirų meno šakų ir meninės raiškos priemonių integralumas. Šiuolaikinio meno ir vizualiosios kultūros kontekstas gali atskleisti įvairius šiuolaikinius socialinius ir kritinius diskursus, kurie yra aktualūs švietimui. Tai sudaro prielaidas meninio ugdymo integralumo plėtojimui formaliose ir neformaliose meninio ugdymo programose.

2. Tarptautinės tendencijos meninio ugdymo srityje ir diskursų analizė rodo, kad šiuolaikinis meninis ugdymas suprantamas kaip integrali sistema – kultūrinio švietimo sritis, apjungianti įvairias tarpdisciplinines sritis, tokias kaip meno sociologija, kultūros antropologija, meno psichologija ir edukologija. Aktualios tokios meninio ugdymo sistemos, kurios integruojamos į įvairias pažinimo ir patirties sritis, orientuojasi į kūrybiškumo ugdymą, *įgyvendinant* naujas idėjas.

3. Bendrųjų programų analizė parodė, kad vidurinio ugdymo programose pateikiamas pakankamai platus meninio ugdymo disciplinų pasirinkimas. Tačiau atskirų disciplinų mokymasis suskaido moksleivio visuminį meninį pažinimą ir apriboja jo kūrybinius siekius. *Šiuolaikinių menų raiškai ir integraliam meniniam ugdymui formaliojo ugdymo aplinkoje sąlygos yra ribotos.*

4. Naujose programose akcentuojamas vizualinis raštingumas, kritinis mąstymas, tyrinėjimas, mokymas, grįstas moderniomis mokymosi strategijomis, aktyviu dalyvavimu ir bendradarbiavimu, įgyvendinamas tik iš dalies. Tyrimo dalyviai akcentavo, kad dažnai ugdymo turinyje orientuojamasi į techninius formalizuotus meninio sumanymo sprendimus, abstrakčias raiškos formas ir nepakankamai skiriama laiko ir dėmesio meno kūrinių analizei, suvokimui bei gilesnei idėjos interpretacijai ir įgyvendinimui.

Minėtos problemos kyla dėl menų mokytojo kompetencijos ribotumo, dalykų segregacijos, mokinių motyvacijos stokos ir neigiamų nuostatų į meninio ugdymo dalykus bei materialinių išteklių trūkumo.

5. Integralusis meninis ugdymas turi perspektyvių galimybių neformaliojo švietimo programose *įgyvendinant* integralius menų projektus, pagrįstus šiuolaikinėmis meno ir technologijų praktikomis ir aktualiomis idėjomis. Įtraukianti edukacinė veikla kitose aplinkose, meno pedagogų, kūrybinių darbuotojų ir ugdymo įstaigų bendradarbiavimas yra svarbus veiksnys plėtojant meninio ugdymo galimybes.

Literatūra

- Addison, N., Burgess, L., Steers, J., Trowell, J. (2010). *Understanding art education: engaging reflexivity with practice*. London: Routledge.
- ArtBeat*. (2012). Ed. H. Sederholm. Helsinki: Aalto university.
- Barnes, J. (2007). *Cross-Curricular Learning*. London: Paul Chapman.
- Burgess, L. (2010). Learning as a social practice in art and design. *Understanding art education: engaging reflexivity with practice*. London: Routledge, p. 67–92.
- Contemporary art visual culture in education* (CAVIC). Prieiga per internetą: <<http://www.cavic.dk/network/introduction.html>>.
- Cornett, C. E. (1999). *The arts as meaning makers: integrating literature and the arts throughout the curriculum*. Ohio: Merrill an imprint Prentice Hall.
- Creative Europe: support programme for Europe's cultural and creative sectors from 2014. (2013). In *European Commission*. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/culture/creative-europe/index_en.htm>.
- Eksperimenta!* Prieiga per internetą: <<http://www.eksperimenta.net/>>.
- Freedman, K. (2003). *Teaching visual culture: curriculum, aesthetic and the social life of art*. NY, Columbia university: Teachers college press.
- Grigoravičienė, E. (2011). *Vaidinis posūkis: vaizdai, ženklai, kūnai, žvilgsniai*. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas.
- Imagine. Create. Innovate. (2009). *The Magazine European Commission*, No°31. Prieiga per internetą: <ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/pdf/mag/31/en.pdf>.
- Integruota meninio ugdymo bendroji programa ir metodinės rekomendacijos: dailė, muzika, šokis, teatras*. (2007). Projektas. Vilnius: ŠPC.
- Kūrybinės partnerystės*. Prieiga per internetą: <<http://www.kurybinespartnerystes.lt/apie-projektas>>.
- Lindstrom, L. (2009). Issues in visual art education: a conceptual framework. *Nordic visual arts education in transition: a research review*. Ed. L. Lindstrom. Stockholm: Swedish Research Council, p. 13–35.
- Musneckienė, E. (2012). Trends in art education in the International context. *ArtBeat*. Ed. H. Sederholm. Helsinki: Aalto university, p. 141–170.

- Nordic visual arts education in transition: a research review.* (2009). Ed. L. Lindstrom. Stockholm: Swedish Research Council.
- Steers, J. (2010). A return to design in art and design: developing creativity and innovation. *Understanding art education: engaging reflexivity with practice* London: Routledge, p. 24–40.
- The National Art Education Association* (NAEA). Prieiga per internetą: <<http://www.arteducators.org>>.
- The National Society for Education in Art and Design* (NSEAD). Prieiga per internetą: <<http://www.nsead.org>>.
- The International Society for Education Through Art. (InSEA)*. Prieiga per internetą: <<http://www.insea.org>>.
- Varto, J. (2012). Contemporary art and art education: strategies and dead ends. *Art Beat*. Ed. H. Sederholm. Helsinki: Aalto university, p. 67–84.
- Vidurinio ugdymo bendrosios programos.* (2011). Švietimo ir mokslo ministerija. Prieiga per internetą: <http://portalas.emokykla.lt/bup/Puslapiai/vidurinis_ugdymas_bendrosios_nuostatos.aspx>.

Issue of Integrity of Art Education in the Context of Changes in Art and Visual Culture

Edita Musneckienė

Šiauliai University, Faculty of Education, Department of Educational Systems,
P. Višinskio St. 25, LT-76351 Šiauliai, Lithuania, edita.m@tsi.su.lt

---

Summary

This article examines a paradigmatic change of contemporary art education in the context of visual culture and focus to the integrity of arts in formal and informal art education. The article is based on an international research “Contemporary art and visual culture in education” which reveals the problematic aspects of contemporary arts and visual culture in education in general. The research method was the discourse analysis of the participants and researchers, who presented the insights in reflective groups and during the interview with teachers and educators.

This paper explores how contemporary cultural context and the spread of visual culture provide preconditions for changes in art education. The aim of the article is to analyse the problems and perspectives of integral arts education in formal and non-formal education: what the educational challenges and opportunities appear in the context of contemporary art and visual culture? How the integral arts could be realized in art education practice in different arts disciplines and areas of education?

Contemporary art and visual culture is increasingly multidimensional, the wide range of visual art forms integral with performative arts, new technologies and media merge the limits between the arts disciplines. That becomes relevant pedagogical problem with the fact that arts education is traditionally allocated to the separate arts subjects such as music, art, theatre, dance, which also can also be divided into separate areas. This subject segregation of the school curriculum and strong subject orientation limits multimodal contemporary arts education. Secondary Education programs provide opportunities for several options of arts education disciplines (photography, cinema art, graphic design, contemporary music technologies), but it needs special resources for the schools and professional teachers. Many schools follow on traditional model of teaching art and still focusing on simple interpretation of modern artworks, different media and technical skills. Contemporary model of teaching integrated arts and visual culture in education is challenging, because it is based on visual literacy and critical thinking skills, it emphasizes inquiry-based education, a critical understanding of contemporary art practices, problem solving and creating new valuable ideas. Knowledge and experiences came from various sources: formal, non-formal, accidental, individual.

Great potential for contemporary art education has non-formal art education programs and projects. Successful project-based initiatives in art education have been excellent examples of arts integration. Artists and other creative people involved into a process of education, their collaboration with schools and communities could initiate some interdisciplinary and collaborative practices. Non-formal arts education environment creates more space for creativity, freedom and diversity. Additional arts education programs, museum and gallery education, artistic competitions and international projects allows for the wider development of arts education. Art education in the new age requires changing attitudes towards learning and teaching, changing roles of the educator and new learning environments.

Keywords: *art education, visual culture, artistic integrity, non-formal arts education.*

Įteikta / Received 2014-02-06
Priimta / Accepted 2014-06-20